

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра початкової та дошкільної освіти

МАРИЧАК ХРИСТИНА

ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Магістерська робота
галузь знань 0101 «Освіта/Педагогіка»
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»

Науковий керівник:
професор, доктор
педагогічних наук
Квас О.В.

Львів-2022

ЗМІСТ

АНОТАЦІЇ	3
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
1.1. Аналіз наукових досліджень з проблеми сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку	11
1.2. Вікові особливості сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку.....	17
1.3. Дидактична гра як засіб сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку	24
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ РОБОТИ З СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
2.1. Методика констатувального експерименту	31
2.2. Умови оптимізації сенсорно-пізнавального розвитку досліджуваних.....	39
2.3. Методика формувального етапу експерименту та оцінка ефективності системи формувальних впливів.....	47
3.4.Методичні рекомендації для батьків щодо сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку.....	60
Висновки до розділу 2	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	72

АНОТАЦІЯ

Актуальність проблеми розвитку сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку зумовила вибір теми дослідження «**Особливості сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку**» магістром Львівського національного університету імені Івана Франка, **Христиною Рудяк**, за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», кваліфікацією: «Магістр дошкільної освіти. Менеджер дошкільної освіти.», м. Львів, 2022 р.

Об'єкт дослідження: сенсорно-пізнавальний розвиток дітей молодшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічні умови та методи сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичної гри.

Мета: полягає в теоретичному обґрунтування та експериментальній перевірці ефективності психологічно-педагогічних умов та методів сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 67 сторінках. Загальний обсяг роботи – 80 сторінок. У тексті магістерської роботи міститься 4 додатки, 7 таблиць

У *першому* розділі за результатами теоретичного дослідження визначено й узагальнено педагогічний досвід і практичні ідеї вітчизняних і зарубіжних педагогів щодо сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Вихователі досліджують можливості сенсорного розвитку дітей шляхом використання різноманітних матеріалів. Цей досвід враховується теорією і практикою сучасної сенсорної освіти, оскільки за допомогою ретельно підбраного навчального матеріалу формування у дітей уявлень про сенсорні еталони та формування загальних способів бачення предметів є більш ефективним, різноманітним і цікавим.

У *другому* розділі визначено та виокремлено педагогічні умови сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Розроблено ігрову технологію сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного

віку. Ці технології підвищують ефективність освітнього процесу, придатні для роботи з дітьми дошкільного віку, орієнтовані на індивідуалізоване ставлення до дітей, забезпечують виконання освітніх завдань відповідно до вимог національних стандартів. Результати, отримані на контрольному етапі, підтвердили ефективність формувального навчання із застосуванням запропонованої методики сенсорного розвитку.

Теоретичні та експериментальні результати магістерської роботи:

на підставі аналізу літературних джерел з'ясовано сутність сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку як проблеми дослідження;

визначено та обґрунтовано педагогічні умови сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичної гри;

здійснено експериментальне дослідження сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичної гри та розроблено методичні рекомендації для батьків та педагогів.

Ключові слова: сенсорно-пізнавальний розвиток, розвиток дітей молодшого дошкільного віку, дидактичні ігри.

SUMMARY

The relevance of the problem of the development of sensory and cognitive development of children of younger preschool age determined the choice of the research topic "**Peculiarities of sensory and cognitive development of children of younger preschool age**" by Master of Ivan Franko National University of Lviv, **Khrystyna Rudyak**, specialty 012 "Preschool Education", qualification: "Master of Preschool education Manager of preschool education.", Lviv, 2022.

Object of research: sensory and cognitive development of children of younger preschool age.

Subject of research: pedagogical conditions and methods of sensory and cognitive development of children of younger preschool age by means of didactic games.

Purpose: consists in theoretical substantiation and experimental verification of the effectiveness of psychological-pedagogical conditions and methods of sensory-cognitive development of children of younger preschool age.

The master's thesis consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of used sources, appendices. The main content of the work is laid out on 67 pages. The total volume of work is 80 pages. The text of the master's thesis contains 4 appendices, 7 tables.

In the *first* section, based on the results of the theoretical research, the pedagogical experience and practical ideas of domestic and foreign teachers regarding the sensory and cognitive development of children of younger preschool age are defined and summarized. Educators explore the possibilities of children's sensory development through the use of various materials. This experience is taken into account by the theory and practice of modern sensory education, because with the help of carefully selected educational material, the formation of children's ideas about sensory standards and the formation of general ways of seeing objects is more effective, diverse and interesting.

In the *second* section the pedagogical conditions of sensory and cognitive development of children of younger preschool age are defined and highlighted. The game technology of sensorial and cognitive development of children of younger

preschool age has been developed. These technologies increase the efficiency of the educational process, are suitable for working with preschool children, are focused on individualized treatment of children, and ensure the implementation of educational tasks in accordance with the requirements of national standards. The results obtained at the control stage confirmed the effectiveness of formative training using the proposed method of sensory development

Theoretical and experimental results of the master's thesis:

- based on the analysis of literary sources, the essence of sensory and cognitive development of younger preschool children as a research problem was clarified;
- the pedagogical conditions of sensory-cognitive development of children of younger preschool age by means of didactic games are defined and substantiated;
- an experimental study of sensory-cognitive development of children of younger preschool age was carried out by means of didactic games and methodical recommendations for parents and teachers were developed.

Keywords: *sensory and cognitive development, development of children of younger preschool age, didactic games.*

ВСТУП

Актуальність дослідження. Допомогти дитині навчитися робити щось самостійно, без особливої допомоги дорослого – є одним з головних завдань сучасної педогогіки. Це прагнення формує, відповідно, основні вимоги до сучасної дошкільної освіти, зокрема, створення умов для своєчасного повноцінного психічного, духовного та фізичного розвитку кожного малюка.

У Законі України «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Про дошкільну освіту» зазначено, що «дошкільна освіта є самостійною системою, обов'язковою складовою освіти в Україні, яка гармонійно поєднує сімейне та суспільне виховання, а тому зміст виховання та навчання сучасного дошкільника повинен бути культуротворчим, а освітні технології – особистісно-зорієнтованими та розвивальними» [4].

В форматі сучасної освіти реалізація психолого-педагогічного впливу через внутрішній світ дитини дошкільного віку, зокрема, засобами дидактичних ігор, є надзвичайно важливим. Перші кроки до внутрішнього світу 3-4-річної дитини – це позитивні емоційні переживання, які за умови цілеспрямованого і продуманого виховного процесу перетворюються на вищий продукт культурно-емоційного розвитку особистості – відчуття, що є стійким наближенням до певних явищ дійсності. Важливим елементом загального психічного розвитку дітей 3-4 років є розвиток емоційно-чуттєвої сфери. Емоції зберігають своє значення і на наступних етапах життя, однак на ранніх етапах онтогенезу вони стають основою формування цілісної поведінки дитини.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що сенсорний розвиток малюка, з однієї сторони, є базовою площиною для загального розумового та чуттєвого розвитку дитини, але окрім цього, має ще й самостійне призначення, так як для успішного навчання дитини у дошкільному закладі необхідне повноцінне сприймання. Дотепер педагогічна практика потребує рекомендацій щодо сенсорних методів і засобів сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Саме цим і обумовлений вибір теми нашого магістерського дослідження: **«Особливості сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку».**

Об'єкт дослідження: сенсорно-пізнавальний розвиток дітей молодшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: педагогічні умови та методи сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичної гри.

Мета дослідження: полягає в теоретичному обґрунтування та експериментальній перевірці ефективності психологічно-педагогічних умов та методів сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан дослідженості у психолого-педагогічній літературі проблеми сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

2. Висвітлити особливості сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

3. Розробити критерії, показники і схарактеризувати рівні сенсорно-пізнавального дітей молодшого дошкільного віку.

4. Обґрунтувати педагогічні умови та методи оптимізації процесу сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичних ігор.

5. Експериментально перевірити ефективність системи формувальних впливів та розробити методичні рекомендації для батьків щодо сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

Для вирішення завдань використано комплекс методів **дослідження:**

теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, конкретизація, інтерпретація.);

емпіричні методи (анкетування батьків з метою виявлення рівня сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку; аналіз умов занурення дітей в активну сенсорно-пізнавальну діяльність у процесі дидактичної гри; статистична обробка результатів експериментального дослідження);

Експериментальна база: Приватний дошкільний заклад «Kingdom kids» м. Львів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- визначено критерії сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку (співвідношення якостей і властивостей предметів із сенсорними еталонами; обізнаність дітей із сенсорними еталонами), показники (обізнаність із формою, обізнаність із кольором, обізнаність із величиною, уміння виконувати дії ідентифікації, орієнтування дитини в просторі, віднесення до еталону);
- уточнено таких понять, як «сенсорно-пізнавальний розвиток», «сенсорне виховання»;
- визначено роль сенсорно-пізнавального розвитку у процесі становлення особистості дитини молодшого дошкільного віку;
- розроблено дидактичну модель реалізації педагогічних умов сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичної гри;
- теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов та методів формування довільної поведінки дітей молодшого дошкільного віку у предметно-практичній діяльності.

Практичне значення результатів полягає у розробці діагностичної методики визначення особливостей сенсорно-пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку засобами дидактичної гри та доборі дидактичних ігор і вправ, що можуть бути використані в практиці роботи закладів дошкільної освіти щодо виховання і навчання дітей молодшого дошкільного віку.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 67 сторінках. Загальний обсяг роботи – 80 сторінок. Список використаних джерел нараховує 63 найменування (з них 3 – англійською мовою). У тексті магістерської роботи міститься 4 додатки, 7 таблиць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися. Дошкільне виховання. 2000. № 5. С. 6–7.
2. Архипова С. Методика розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку. Педагогічні науки. Полтава, 2009. Вип. 2. С. 41-48.
3. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Наук. ред. та упоряд. Кононко О. Київ, 2008. 430 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти . наук. кер. А. М. Богуш та ін. Київ, 2012. 26 с
5. Бех І. Виховання особистості : навчально-методичний посібник : у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. Київ, 2003. 280 с.
6. Беленька Г. Розвиток дитини-дошкільника: сучасні підходи та освітні технології. Київ, 2009. 272 с.
7. Беленька Г.В. Експериментування – крок до пізнання. Дошкільне виховання. 2007. № 5. 10 с.
8. Біла І. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс. 2014. 200 с.
9. Біла І. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці. Практична психологія і соціальна робота 2014. № 1. С. 4-8.
10. Білан О., Возна Л., Максименко О. Програма розвитку дитини дошкільного віку Українське дошкільня. Тернопіль, 2013. 264 с.
11. Білоусова Н. Становлення моральної свідомості: психологічні аспекти. Дошкільне виховання. 2005 №1. С. 10-11.
12. Богуш А. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. Запоріжжя, 2002. 216 с.
13. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей в дошкільному навчальному закладі. Київ, 2006. 304 с.
14. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Київ, 2008. 404 с.
15. Бондар В.І. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М.Монтессорі. Полтава, 2009. 252 с.

16. Борисенко О. Використання казки, як засобу розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку. Полтава, 2016. С. 23-40.
17. Вознюк О. Феномен казки у розвитку дитини: від В. О. Сухомлинського до сьогодення. Філософія для дітей. В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: Педагогічні читання. Житомир, 2017. С. 19-24.
18. Волчанова Н. Індивідуальна робота з обдарованими дітьми. Рідна школа. 2000. № 6. С. 77-79.
19. Головань Т. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання. Рідна школа. 2004. №6. С. 15-18.
20. Грама Н. Г. Використання педагогічної спадщини К. Д. Ушинського і В. О. Сухомлинського в удосконаленні підготовки студентів до розумового розвитку дітей у дошкільному закладі Педагогічний альманах. Одеса, 2009. Вип.1. С. 151–155.
21. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція, 2012 р.
22. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. За ред. Моляко В. О., Музика О. Л. Житомир, 2006. 320 с.
23. Карабаєва І. Розвиток пізнавальної активності дошкільників в умовах середовища взаємодії дітей з дорослими. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. С. Г. Костюка НАПН України. 2011. Т. 7. Вип. 25. С. 87-94.
24. Карасьова К. Ігровий простір дитини. Київ, 2011. 125 с.
25. Карасьова К. В. Самодіяльні ігри дитини. Київ, 2011. 128 с.
26. Клименко В. Психологія творчості. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 480с.
27. Ковальчук Л. Моделювання науково-педагогічних досліджень. Львів, 2020. 520 с.
28. Кононко О. Виховуємо соціально компетентного дошкільника : навч. метод. посібник до Базової програми розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». Київ, 2009. 208 с.

29. Костюк Г.С. Дитяча психологія: Особливості психічного розвитку дітей раннього віку [Ел. рес.] // Режим доступу: http://pidruchniki.com/18351114/sihologiya/osoblivosti_psihichnogorozvitku/_ditey_rannogo_viku.– С. 181–183.
30. Кравченко Г. Метод проектів у розвитку якості дошкільної освіти. Харків, 2013. С. 176.
31. Кривоніс М. Л. Сенсорний розвиток: з досвіду роботи 5 – 6(7) років. Харків, 2012. 256 с.
32. Кузів Н.І. Формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в навчально-ігровому середовищі. Вісник психології і педагогіки. Випуск 18: [http:// www.psyh.kiev.ua](http://www.psyh.kiev.ua)
33. Кузьменко В. Теоретичні основи проблеми розвитку індивідуальності дитини. Наукові записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2004. Вип. 24. С. 194-205.
34. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3–7 років: монографія Київ, 2005. 354 с.
35. Лохвицька Л.В. Організація навчально-ігрового довкілля як фактору пізнавального розвитку дошкільника. Наука і сучасність, 2000. Випуск 1. Ч. 2. С. 112-122.
36. Ладивір С. Дитина пізнає світ. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2011. № 10. С.23-29.
37. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. Дошкільне виховання. 2006. № 11. С. 3-6.
38. Лисенко Н. Педагогіка українського дошкілля. Київ, 2006. Ч. 1. 302 с.
39. Лохвицька Л. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в процесі сюжетно-рольових ігор. Переяслав-Хмельницький, 2014. Вип. 19. С. 129-133.
40. Малишко М. Монтессорі – ключ до світу: метод, посіб. для працівників дошкільних закладів, вчителів початкових класів. Київ, 2008. 48 с.
41. Малікова Ю. В. Сенсорне виховання у спадщині видатних педагогів. Одеса, 2005. № 3-4. С. 151-153.
42. Марусинець М. Розвиток пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 2005. №11. С. 11-12.

43. Мельник Н. Українська соціально-побутова казка: динаміка традиції фольклорної свідомості. Літератури світу: поетика, ментальність і духовність. 2015. № 6. С. 191-199.
44. Моляко В. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. Психологічна газета. 2005. №6. С. 4-5.
45. Мусевич В.С. Феномени сенсорного розвитку дітей. Київ, 2014. 210 с.
46. Олефіренко Т. Графічна компетентність як складовий компонент всебічного розвитку особистості. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Умань, 2010. Ч.3. С. 117-123.
47. Організація творчого сприймання на різних вікових рівнях: методичні рекомендації. В. О. Моляко, І. М. Біла, Н. А. Ваганова. Київ, 2015. 57 с.
48. Павелків Р., Цигипало О. Дитяча психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.
49. Павелків Р. В. Психологічний інструментарій в умовах дошкільного закладу. Київ, 2013. 296 с.
50. *Піроженко Т.* Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника: Науково-методичний посібник. Тернопіль, 2010. 156с.
51. Піроженко Т. Особистісний потенціал дошкільника: умови розвитку в сучасному суспільстві. Дошкільне виховання. 2012. №1. С. 8-15.
52. Половіна О. Педагогічний супровід образотворчої діяльності дітей: розширюємо можливості, збагачуємо досвід. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. №9. С. 45-50.
53. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка. Київ, 2006. 456 с.
54. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Київ, 2012. 66 с.
55. Психологічна енциклопедія. Автор.упоряд.: О. М. Степанов. Київ, 2006. 424 с.
56. Рудницька Л. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник. Київ, 2002. 270 с.

57. Старикова Л. Оповідання та казки Василя Сухомлинського та їх розповсюдження в Україні і світі. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2017. Вип. 5. С. 122-127.
58. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Київ, 1986. –368 с.
59. Ткачук Т. Радість пізнання. Дошкільне виховання, 2002, № 9, с.7.
60. Товкач І. Любов до книги плекаємо змалку. Дошкільне виховання. 2012. № 11. С. 12-14.
61. Grigorenko Victoria, Matviienko Olena. The Peculiarities in Formation Senior Preschool Children’s Attitude Toward Arts and Crafts (Особливості формування естетичного ставлення дітей старшого дошкільного віку до декоративно-ужиткового мистецтва). Intellectual Archive. Toronto, 2017. Vol. 6, no 2. March/April. P. 83–92.
62. Marusynets Mariana, Yuxiang Zhao, Sylenko Nadiia. Educational Dominants in Vasyl Sukhomlynsky’ Pedagogical Concept. Trends and prospects of the education system and educators’ professional training development. Lumen. 2020. P. 497-511.
63. Glenn Doma. What To Do About Your Brain-injured Child. Juridiskais birojs Vindex, SIA, 2007.

